

Тагачасныя прадстаўнікі дзяржаўных уладаў разам з кіраўнікамі дваранства і рэлігійнымі асобамі распрацоўвалі сцэнарыі арганізацыі і правядзення розных святаў, з'яўляліся іх своеасаблівымі «рэжысёрамі».

Многія мастацкія формы згаданага перыяду гарадской святочнай культуры не толькі пераасэнсоўваюцца, але падлягаюць рэстаўрацыі і рэканструкцыі, напрыклад, шляхецкія балі, старадаўнія танцы, крыжовыя ходы (шэсці), набажэнствы, ілюмінацыі, фейерверкі, мастацкія аздабленні залаў, замкаў і інш. Такія паняцці, як «ідэалогія», «палітызацыя», «рэлігія» знаходзяць далейшае выкарыстанне на новым узроўні мастацкага мыслення ў дзяржаўных святах, а таксама ў сімбіёзе гэтых свят з народнымі, з'яўляюцца атрыбутам суверэннасці і незалежнасці Рэспублікі Беларусь.

Што тычыцца існавання абрадава-святочнай культуры на неафіцыйным узроўні, то яна праяўлялася ў жыццядзейнасці некалькіх этнаканфесійных аб'яднанняў, якія ўзнаўлялі яе па-свойму.

На сучасным этапе пры ўзнаўленні абрадаў і святаў заўважаецца імкненне ўвасобіць іх язычніцкую аснову. Пры гэтым яны дэтэрмінуюцца хрысціянскай ідэалогіяй – праваслаўнай і каталіцкай, утвараючы часам сінтэз язычніцкіх і хрысціянскіх вераванняў. Цяпер найбольш распаўсюджанай мастацкай формай узнаўлення абрадаў і свят, як паказвае практыка, з'яўляецца стылізацыя.

На наш погляд, афіцыйная скіраванасць гарадской святочнай культуры абумовіла фарміраванне яе ідэалагічнай, палітычнай і культурнай спецыфікі. Яна адбілася на асаблівасцях мастацкіх форм святочнай культуры мінулага, вывучэнне якіх дазваляе глыбей зразумець прычыны трансфармацыі сучасных гарадскіх свят.

Спіс літаратуры:

1. Котлярчук, А. Праздничная культура в городах России и Белоруссии в XVII в. : официальные церемонии и крестьянская обрядность / А. Котлярчук. – СПб. : Петербургское Востоковедение, 2001. – 240 с.
2. Некрылова, А. Русские народные городские праздники, увеселения и зрелища. Конец XVIII – начало XX века / А. Некрылова. – СПб. : Искусство, 1984. – 191 с.
3. Раманаў, С. Афіцыйная святочная культура ў гарадах Беларусі другой паловы XIX – пачатку XX ст. / С. Раманаў // Учен. зап. : сб. науч. тр. / Витеб. гос. ун-т. – Витебск, 2013. – Т. 16. – С. 64–70.
4. Раманаў, С. Святочная культура Полацка другой паловы XIX – пачатку XX стагоддзя / С. Раманаў // Вестн. Полоц. гос. ун-та. Сер. А, Гуманитар. науки. – 2014. – № 1. – С. 33–37.
5. Соркіна, І. Гістарычная палітыка ў Гродне ў другой палове XIX – пачатку XX ст. паводле матэрыялаў архіўных фондаў мясцовай адміністрацыі / І. Соркіна // Гарадзенскі палімпсест. 2011. Асоба, грамадства, дзяржава, XV–XX стст. / пад рэд. А. Смаленчука, Н.У. Сліж. – Мінск : Зміцер Колас, 2012. – С. 291–311.
6. Цимбаев, К. Православная Церковь и государственные юбилеи Императорской России / К. Цимбаев // Отечественная история. – 2005. – № 6. – С. 42–51.
7. Яшчанка, А. Гомель у другой палове XIX – пачатку XX ст. : гісторыка-этнаграфічны нарыс / А. Яшчанка. – Гомель, 1997. – 80 с.

Ірына Надольская

AUTENTIC FOLKLORE MOTIFS IN ARTISTIC TEXTS AND LANDSCAPE

У дадзеным артыкуле прасочваецца ўплыў нацыянальнага эпасу і аўтэнтычнага фальклору на розныя віды мастацтва канца XVIII – XIX стст., асаблівая ўвага звернута на відарысы паэтычных тэкстаў у садова-паркавай прасторы. Мэтай азначана выяўленне своеасаблівасцей артыкуляцыі фальклорных матываў і ўзнікнення аўтэнтычнага сядзібнага міфа на Беларусі.

Iryna Nadolskaya

AUTHENTIC FOLKLORE MOTIFS IN ARTISTIC TEXTS AND LANDSCAPE

The article presents a comparative analysis of ossianism in literature and art of the late 18-19th centuries, in particular the visualization of poetic texts in the garden and park space. The aim of the study is to identify the features of landscape articulation of folklore motifs and the emergence of an authentic manor myth in Belarus.

У канцы XVIII ст., а дакладней у 1760-х гадах, у Еўропе былі апублікаваны творы шатланскага барда Асіяна, аўтарам якіх з'яўляўся Д. Макферсон. Гэтыя творы набылі велізарную папулярнасць і падштурхнулі паэтаў Заходняй і Усходняй Еўропы і Расіі звярнуцца да нацыянальнага эпасу і аўтэнтычнага фальклору; пачаўся перыяд росквіту рамантычнай балады. У Заходняй Еўропе літаратурная плынь асіянізму закрунула адначасова некалькі відаў мастацтва: тэатральнае, выяўленчае і садова-паркавае. Па сюжэтах асіянінскіх балад узніклі оперы і балеты, а апісальныя матывы абудзілі інтарэс да экзатычна-суровых краявідаў Шатландыі. У Расіі аналагічны зварот быў накіраваны да тэкстаў «Калевалы» і паўночных пейзажаў Фінляндыі. Усходнееўрапейскія краіны, менавіта Беларусь, звярнуліся да ўласнага эпасу і аўтэнтычнага фальклору.

У Еўропе і Расіі ўзаемасувязі паміж рознымі відамі мастацтва і літаратурнай плынню асіянізму вывучаюцца дасканала. Да ліку буйных прац рускіх навукоўцаў належаць даследванне К. В. Васілевіч [1] і першы досвед у гэтай тэме ў манаграфіі Д. С. Ліхачова [2]. З сучасных замежных даследванняў можна вылучыць Д. Моор [3]. У нашай краіне тэма асіянізму практычна не распрацавана; у навуковай працы выдатных беларускіх філолагаў І. Ф. Штэйнера [4] і Т. І. Шамякінай [5] разглядаецца станаўленне рамантычнай балады на падмурку фальклорнага эпасу.

Фальклорныя матывы абудзілі цікавасць да стварэння згадкавых, таямнічых міфапаэтычных відарысаў дзікай прыроды ў моўных і жывалісных тэкстах і ўвасоблення іх у пейзажных парках. У агульную кампазіцыю такога пейзажу ўваходзілі групы камянёў з выразным графічным абрысам (падобныя да шатланскіх хайкаў) каля стромкага берага вадаёма, альбо аталяючых вадаспад. Расліны ў пасадках таксама мелі графічныя рысы: сярод дрэў перавага надавалася елкам, соснам і

дубам, з травяністых раслін такому краявіду адпавядалі імхі, папараць, лясныя ці балотныя травы. Што тычыцца скульптурных і архітэктурных элементаў, яны ўводзіліся ў кампазіцыю адпаведна семантыцы: «Натурфіласофскія погляды рамантыкаў выклікалі ў іх цікавасць да ніжэйшай міфалогіі, да так званых духаў прыроды (духаў локусаў)» [5, с. 47]. Яркім прыкладам увасаблення асіянінскага пейзажу на падставе еўрапейскіх традыцый з'яўляецца парк Монрэпо ў Расіі. Д. С. Ліхачоў адзначаў, што яго кампазіцыя строга адпавядала тэкставаму малюнку з урыўка «Калеваль» [2, с. 354].

Па характары асіянінскія пейзажы мелі меланхалічны настрой, як водгук надзвычай папулярнай ў рамантычных парках тэмы асэнсавання жыцця і смерці. З гэтай нагоды асобныя часткі маршруту фарміраваліся як закрытыя, ціхі і цёмныя. У паркавую прастору ўводзіліся адпаведныя скульптурныя і архітэктурныя элементы мемарыяльнага характару. Нападставе міфапаэтыкі, да якой мастацтва рамантызму звярнулася праз балады, тэму смерці агучвалі і прыродныя аб'екты і вобразы. Т. І. Шамякіна дае наступнае тлумачэнне: «У баладным сусвецце вельмі цяжка правесці мяжу паміж жывым і мёртвым. Ператваранне ў дрэва, птушку, расліну, паводле старажытных вераванняў, не адзначала смерць: гэта быў пераход чалавечага жыцця ў новую якасць» [5, с. 72]. У славян міфаў і балад аб метамарфозах асабліва шмат і, міжволі, звяртае на сябе ўвагу пэўная асаблівасць сядзібнага міфа ў Беларусі. Гэта развіццё сувязі паміж асобнымі ландшафтнымі аб'ектамі і пэўнымі драматычнымі падзеямі, што абарвалі гісторыю кахання. Прыкладам з'яўляецца гісторыя аб чатырох вербах парка сядзібы Чапскіх у Прылуках альбо нясвяжскае паданне пра гістарычны помнік прыроды «Дуб і сасна».

Узаема сувязі паміж фальклорнымі матывамі, міфам месца і паэзіяй у нацыянальным полі беларускай культуры мелі спецыфічны характар. Звязаныя са старадаўнімі паданнямі праз народны фальклор мясіны радавых сядзіб давалі натхненне і непасрэдны матыў літаратурным баладам шэрага пісьменнікаў беларуска-польскага памежжа. Шырока вядомым прыкладам з'яўляецца балада «Свіцязь» – расповед аб дачцэ князя Тугана напісаны А. Міцкевічам у Туганавічах і сугучная ёй балада «Свіцязь». Цікава, што выява возера, на якой змешчаны тэкст балады [6, с. 52] мае рысы асіянінскага пейзажу: уздымаюцца хвалі, рэзка акрэсленыя сілуэты ўзбярэжных сосен.

Услед за Міцкевічам аднайменныя творы напісалі Т. Зан і Я. Чачот. Характэрныя элементы асіянінскага пейзажу (камяні, вада, пясок, скалы, увасабленні прыродных духаў і інш.) сталі знакамі ў мастацкай тканіне балады. У якасці прыкладу можна прывесці твор Міцкевіча «Рыбка». Драма сюжэта ў тым, што багаты пан скарыстаўся каханнем і даверам сялянкі Зосі, а потым ажаніўся з паненкай. Зося кінулася ў ваду каб скончыць жыццё самагубствам, але ператварылася ў міфічную істоту – русалку. Калі аднойчы пан і яго жонка, гуляючы, апынуліся на тым месцы, сілы прыроды пакаралі іх – дзе цякла рэчка, застаўся толькі сухі пясок і расколатая на дзве часткі чорная скала.

«Багацце народнай фантастыкі, існаванне развітай міфалогіі з яе дэманалагічнымі вобразамі і матывамі, наяўнасць велізарнай колькасці паданняў і легендаў, створаных на аснове народных прымхаў і павер'яў, – вось чым тлумачыцца тая цікавасць, якую праявіла да беларускага фальклору польская рамантычная паэзія.» – тлумачыць І. Ф. Штэйнер [4, с. 19]. Творы А. Міцкевіча, Т. Зана, Я. Баршчэўскага, Я. Чачота і інш. друкаваліся на польскай мове, але, на думку таго ж даследчыка: «Шматгадовая апрацоўка мастацка-стыльовымі сродкамі жанру некаторых элементаў нацыянальнага фальклору стварала пэўныя традыцыі, рыхтавала глебу для ўзнікнення рамантычнай балады не толькі на беларускай аснове, але і на беларускай мове» [4, с. 20].

Непаўторны каларыт беларускага пейзажу як аснова візуальнага ўвасаблення матываў фальклорнага эпасу дэманструе карціна «Апошні вайдэлог» К. Альхімовіча. Даследчыца беларускага жывапісу М. Грамыка адзначае, што К. Альхімовіч «...падкрэсліваў дрымучасць, непраходнасць беларускіх пушчаў што стварала таямнічы настрой, неабходны глядачу, каб прасякнуцца рамантыкай старадаўняй гісторыі продкаў» [7, с. 60]. У еўрапейскіх і рускіх парках па матывах кельцкага і фінскага эпасу пейзажы падобнага кшталту фарміраваліся штучна – праз своеасаблівы падбор і спалучэнне ландшафтных і скульптурных элементаў. Беларускія даследчыкі садова-паркавага мастацтва не адзначаюць адпаведнай тэндэнцыі да ўвасаблення маляўніча-змрочных сюжэтных сцэн; дзікая прырода і аўтэнтчны мясцовы міф з'яўляліся неад'емнай часткай сядзібнай прасторы, яе культурнага фону.

Напрыканцы можна зрабіць вывад, што ў Беларусі склалася своеасаблівая форма артыкуляцыі ландшафту. З матываў аўтэнтчнага фальклора і міфа месца нарадзілася літаратурная балада, у мастацкай тканіне якой прысутнічалі як знакі, характэрныя элементы асіянінскага пейзажу. У сядзібны міф прарасталі знакамі ўспаміны праз прыродныя аб'екты пэўнай рэальнай падзеі. У Еўропе і Расіі адзначалася зусім іншая тэндэнцыя – стварэнне паркавага міфа праз відарысы па тэкставых матывах балад на падставе кельцкага і фінскага эпасу.

Спіс літаратуры:

1. Василевич, Е. Оссианизм в европейском ландшафтном искусстве второй половины XVIII-XIX веков : дис. ... канд. иск. : 17.00.04 / Е. Василевич. – СПб, 2010. – 214 с.
2. Лихачев, Д. Поэзия садов. К семантике садово-парковых стилей. Сад как текст / Д. Лихачев. – М.: Сogласие: ОАО Типография «Новости», 1998. – 356 с.: іл.
3. Moore, D. Enlightenment and Romance in James Macpherson's «The Poems of Ossian»: Myth, Genre and Cultural Change / D. Moore. –London: Ashgate Publishing, Limited, 2003. – 187pp.
4. Шамякіна, Т. Беларуская класічная літаратура і міфалогія. / Т. Шамякіна. – Мн.: БДУ, 2001. – 186 с.
5. Штэйнер Іван Балада: Генезіс, эвалюцыя, перспектывы жанру. Вуч. Дапаможнік для студ. філалагіч. спец. ВНУ / І. Штэйнер. – Мінск: Нёман, 2003. – 124 с.
6. Ліхадзедаў, У. Адам Міцкевіч на паштоўках канца XIX – пачатку XX стагоддзя / У. Ліхадзедаў. – Мінск: Тэхналогія, 2008. – 223 с.: іл.
7. Грамыка М. Беларускі пейзажны жывапіс першай паловы XX стагоддзя / М. Грамыка. – Мінск: Беларус. навука, 2011. – 167 с., іл.

Святлана Ганчарова, Таццяна Жылінская, Людміла Сярогіна

МАБІЛЬНЫЯ ДАДАТКІ ЯК СРОДАК РАСПАЎСЮДЖВАННЯ БЕЛАРУСКАГА ФАЛЬКЛОРУ

У артыкуле разглядаецца класіфікацыя мабільных дадаткаў па сферы выкарыстання, мэтах і тэхналогіях распрацоўкі. Аналізуюцца перавагі карыстальнікаў. Прыведзены прыклады дадаткаў, якія прысвечаны беларускаму фальклору.